

Dönem : 2
Toplantı : 4

MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 782

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ve Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı arasında Emniyet kontrolunun uygulanması hususunda Anlaşma ve işbu anlaşma ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği arasında teati edilen mektupların onaylanmasına dair kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu (1/584)

T. C.

12 . 12 . 1968

Başbakanlık

Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi

Sayı : 71/742/9022

MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 4 . 12 . 1968 tarihinde kararlaştırılan «Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ve Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı arasında emniyet kontrolunun uygulanması hususunda Anlaşma ve işbu Anlaşma ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı ile Amerika Birleşik Devletleri arasında teati edilen mektupların onaylanmasına dair kanun tasarısı» ile gerekçe ve ekleri ilişik olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

Süleyman Demirel
Başbakan

GEREKÇE

Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında Atom Enerjisinin sivil sahada istimali hususunda 10 Haziran 1955 tarihli Anlaşma 14 Aralık 1956 tarihinde 6864 sayılı Kanunla (Büyük Millet Meclisince tasdik olunmuştur.

İşbu Anlaşmanın VI ncı maddesi, anlaşma gereğince Amerika Birleşik Devletlerinden alınan nükleer madde ve cihazların sadece sulhçu amaçlarla kullanılacağını öngörmekte ve bu nükleer maddelerin durumunun ve bunların kullandığı reaktörün Amerika Birleşik Devletleri Atom Enerjisi Komisyonu temsilcilerinin tetkikine müsaade olunacağını derpiş eylemektedir.

Süresi biten İşbirliği Anlaşması, 1961, 1965 ve 1966 yıllarında tadil tedilerek uzatılmış ve 14 . 6 . 1966 tarihli 6/6614 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla tasdik olunan son tadil ile Taraflar İşbirliği Anlaşmasında öngörülen kontrolün tatbikatının Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansına devri hususunda MAEA na en kısa zamanda müracaat etmeyi taahhüdeylemişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri Hükümetiyle Türk Hükümeti arasında atom enerjisinin sivil sahada istimali konusunda anlaşmanın imzalandığı 1955 yılında Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı kurulmamıştı. Bu tarihten sonra kurulan bu Milletlerarası Teşkilât atomun sulhçu amaçlarla kullanılmasını teminen bir emniyet kontrolü sistemi ihdas etmiş ve bu sistem dâhilinde kendisine devredilen kontrol yetkilerini kullanmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren Amerika Birleşik Devletleri de, atomdan sulhçu amaçlarla faydalanılması alanında işbirliği yaptığı milletlerle akdettiği an-

laşmalara, bu işbirliği çerçevesinde verilecek nükleer madde ve cihazlara uygulanacak kontrolün, Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansına yürütüleceği yolunda bir hüküm koymuş, yenilenen Anlaşmalara da bu mealde bir hüküm ilâve ettirilmesi yoluna gitmiştir.

İşbirliği Anlaşmamızın yukarıda anılan şekilde tadilini mütaakıp Hükümetimiz Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı ve Amerika Birleşik Devletleriyle müzakerelere girişmiş ve ilişkide sunulan, «Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ve Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı arasında emniyet kontrolünün uygulanması hususundaki Anlaşma metni üzerinde mutabakata varılarak, işbu Anlaşma ve Anlaşma ile ilgili olarak teati olunan mektuplar 1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10265 sayılı Bakanlar Kurulu kararına istinaden imzalanmıştır.

Gerek Anlaşma metninin gerek Dışişleri Bakanımız ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi arasında teati edilen ve ajansın bilgisine sunularak ajans tarafından not edilen mektup metnlerinin tetkikinden de anlaşılacağı veçhile, Milletlerarası Atom Enerjisi emniyet kontrolü sistemi, sadece Amerika Birleşik Devletlerince memleketimize verilen nükleer madde, tesis ve teçhizata uygulanacaktır. Bu nükleer madde, tesis ve teçhizat esasen İşbirliği Anlaşması gereğince Amerika Birleşik Devletleri Atom Enerjisi Komisyonunun tetkikine tabi bulunmaktadır. Memleketimizde yapılan diğer nükleer çalışmalar ve nükleer madde kaynaklarımız, Amerika Birleşik Devletleri tarafından verilen nükleer madde, tesis ve teçhizatla ilgileri bulunmadığı müddetçe MAEA emniyet kontrolünün dışında kalacaktır.

Bu tip anlaşmalar, şimdiye kadar ajans, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya, Norveç, Yunanistan, Avusturya, Vietnam, Portekiz, Tayland, İran, Milliyetçi Çin, Güney Afrika Birliği, İspanya, Arjantin, Endonezya, Filipinler arasında aktedilmiş ve ilgili devletler yetkili organları ve ajans tarafından da tasdik edilerek yürürlüğe girmiştir.

Dışişleri Komisyonu Raporu

Millet Meclisi
Dışişleri Komisyonu
Esas No : 1/584
Karar No : 17

20 . 1 . 1969

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ve Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı arasında Emniyet Kontrolünün uygulanması hususunda Anlaşma ve İşbu Anlaşma ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği arasında teati edilen mektupların onaylanmasına dair kanun tasarısı Komisyonumuzda ilgili Bakanlık Temsilcilerinin iştirakleriyle tetkik ve müzakere edildi.

Gereğede belirtilen hususlar Komisyonumuzca da uygun görülerek tasarı aynen kabul edilmiştir.

Genel Kurulda öncelik ve ivedilikle görüşülmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan	Sözcü	Ankara
İzmir	Çanakkale	R. Ergüder
S. İksel	M. Baykan	
Ankara	Aydın	Bursa
İ. R. Aksal	Y. Menderes	N. Gürsoy
Kocaeli	Konya	Manisa
N. Erim	S. F. Önder	E Akça
	İmzada bulunamadı	

Ordu
F. C. Erkin

Sivas
S. Kurtbek

M. Meclisi

(S. Sayısı : 782)

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ve Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Arasında Emniyet Kontrolünün Uygulanması Hususunda Anlaşma ve İşbu Anlaşma ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği arasında teati edilen mektupların onaylanmasına dair kanun tasarısı

MADDE 1. — 30 Eylül 1968 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti ve Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı arasında emniyet kontrolünün uygulanması hususunda anlaşma ve işbu anlaşma ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı ile Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği arasında teati edilen mektuplar kabul ve onaylanmıştır.

MADDE 2. — Birinci maddede zikredilen Anlaşma ve mektup teatisi hükümlerinin gerekli olduğu tedbirleri tesbit ve kararlaştırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

MADDE 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

4 . 12 . 1968

Başbakan <i>S. Demirel</i>	Devlet Bakanı <i>S. Öztürk</i>	Devlet Bakanı <i>H. Atabeyli</i>	Devlet Bakanı <i>K. Ocak</i>
Devlet Bakanı <i>S. T. Müftüoğlu</i>	Adalet Bakanı <i>H. Dincer</i>	Millî Savunma Bakanı <i>A. Topaloğlu</i>	İçişleri Bakanı <i>F. Sükan</i>
Dışişleri Bakanı <i>İ. S. Çağlayançil</i>	Maliye Bakanı <i>C. Bilgehan</i>	Millî Eğitim Bakanı <i>İ. Ertem</i>	Bayındırlık Bakanı <i>O. Alp</i>
Ticaret Bakanı <i>A. Türkel</i>	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı <i>V. A. Özkan</i>	Güm. ve Tek. Bakanı <i>N. Mentese</i>	Tarım Bakanı <i>B. Dağdas</i>
Ulaştırma Bakanı <i>S. Bulçiç</i>	Çalışma Bakanı <i>A. Naili Erdem</i>	Sanayi Bakanı <i>M. Turgut</i>	En. ve Ta. Kay. Bakanı <i>R. Sezgin</i>
Turizm ve Ta. Bakanı <i>N. Kürşad</i>	İmar ve İskân Bakanı <i>H. Menteseoğlu</i>	Köy İşleri Bakanı <i>T. Toker</i>	

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ HÜKÜMETİ VE MİLLETLERARASI ATOM ENERJİSİ AJANSI ARASINDA EMNİYET KONTROLÜNÜN UYGULANMASI HUSUSUNDA ANLAŞMA

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, Birleşik Devletler tarafından Türkiye'ye verilen teçhizat, aletler ve maddelerin sadece barışçı amaçlarla kullanılmasını gerektiren ve bunun için bir emniyet kontrolü sistemi kuran 10 Haziran 1955 tarihli muaddel İşbirliği Anlaşması çerçevesinde Atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanılması hususunda işbirliği yaptıklarından ;

İşbirliği Anlaşması, Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansının, mümkün olan en kısa zamanda, emniyet kontrolünü idare etmesi için lüzumlu tertiplerin alınmasının arzuya şayan olduğunun her iki Hükümetçe karşılıklı olarak tanındığını gösterdiğinden ;

Ajans, Statüsü ve Governörler Meclisi kararı gereğince, Ajans emniyet kontrolü sistemine uygun olarak, emniyet kontrolünü şimdi uygulayabilecek durumda bulunduğundan ;

Her iki Hükümet, İşbirliği Anlaşması çerçevesinde Birleşik Devletler tarafından sağlanan veya

bunların kullanılması ile üretilen veya başka bir şekilde anılan Anlaşma uyarınca emniyet kontrolüne tabi bulunan teçhizat, aletler ve maddelerin her hangi bir askerî gaye için kullanılmamaları hususundaki arzularını teyiden beyan eylediklerinden ve Ajanstan işbu Anlaşmanın şumulüne giren bu maddelere, teçhizat ve tesislere emniyet kontrolü uygulamasını istediklerinden; ve Ajansın Governörler Meclisi bu talebi 20 Eylül 1968 tarihinde kabul ettiğinden; Ajans ve iki Hükümet, şimdi, aşağıdaki şekilde mutabakata varmışlardır :

BÖLÜM - I

Tarifler

Madde 1. — İşbu Anlaşmada kullanılan :

- a) «Ajans» tâbiri Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı;
- b) «Meclis» Ajansın Governörler Meclisi;
- c) «İşbirliği Anlaşması» Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında 10 Haziran 1955 tarihinde imzalanan, 27 Nisan 1961, 3 Haziran 1965 ve 11 Mayıs 1966 tarihlerinde imzalanan anlaşmalarla tadil edilen Atom Enerjisinin sivil sahada kullanılması hususunda İşbirliği Anlaşması;
- d) «Müfettişler Belgesi» tâbiri 29 Haziran 1961 de Meclis tarafından yürürlüğe konulan GC (V) INF/39 remizli Ajans belgesinin eki;
- e) «Envanter» tâbiri, 10. maddede belirtilen madde, teçhizat ve tesis listelerinden biri;
- f) «Nükleer Madde» tâbiri, Ajans Statüsünün XX. maddesinde tarif edilen her hangi bir kaynak veya özel bölünebilir madde;
- g) «Emniyet Kontrolü Belgesi» tâbiri, 28 Eylül 1965 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen INF/CIRC/66 remizli Ajans belgesi ile Meclis tarafından 17 Haziran 1966 tarihinde kabul edilen GC (X) INF/86 remizli belgenin yeniden işleme tesisleriyle ilgili hükümler koyan eki;
- h) «Birleşik Devletler» tâbiri, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti;
- i) «Türkiye» tâbiri, Türkiye Hükümeti anlamlarına gelmektedir.

BÖLÜM - II

Hükümetlerin ve Ajansın taahhütleri

Madde 2. — Türkiye, her hangi bir madde, teçhizat veya tesisi, Türkiye Envanterinde yer aldığıça, her hangi bir askerî amaca yarıyacak şekilde kullanmayacağını taahhüdeder.

Madde 3. — Birleşik Devletler, her hangi bir özel bölünebilir madde, teçhizat veya tesisi, Birleşik Devletler Envanterinde yer aldığıça, her hangi bir askerî amaca yarıyacak şekilde kullanmayacağını taahhüdeder.

Madde 4. — Ajans, maddeler, teçhizat ve tesisler Envanterlerin I ve II. nei kategorilerinde kayıtlı bulundukça, bunların askerî amaca yarıyacak şekilde kullanılmamalarını, muktedir olduğu ölçüde sağlamak üzere, emniyet kontrolü sistemini işbu Anlaşma hükümlerine uygun olarak tatbik etmeyi taahhüdeder.

Madde 5. — Türkiye ve Birleşik Devletler, emniyet kontrolünün uygulanmasını kolaylaştırmayı ve bunun için Ajansla ve birbirleriyle işbirliği yapmayı taahhüdederler.

Madde 6. — Türkiye ve Birleşik Devletler, İşbirliği Anlaşmasına tâbi olan teçhizat, aletler ve maddelere, anılan Anlaşma gereğince emniyet kontrolü uygulanması hususundaki hak ve vebelerinin, maddeler, teçhizat ve tesisler bakımından, bunlar Türkiye'nin Envanterinde bulundukça, durdurulacağı hususunda mutabıktırlar. İşbu Anlaşmanın, İşbirliği Anlaşmasının, VII. nei maddesinin (b) fıkrası dolayısıyla ortaya çıkanlar dâhil olmak üzere, VI. nei maddesi ve diğer hükümleri gereğince Türkiye ve Birleşik Devletler arasındaki sair hiçbir hak ve vebeye tesir etmeyeceği anlaşılmaktadır.

Madde 7. — Ajans Madde 23 (a) fıkrası gereğince 4. nci maddedeki taahhütlerinden beri kılındığı veya Meclis, başka her hangi bir sebeple, Ajans'ın, bir Envanterde yer alan her hangi bir madde, teçhizat veya tesisin her hangi bir askerî amaçla kullanılmamakta olduğunu tesbite muktedir bulunmadığına karar verdiği takdirde, bahis konusu madde, teçhizat veya tesis, Meclis, Ajans'ın bunlara yeniden emniyet kontrolünü uygulayabileceğine karar verinceye kadar, kendiliğinden bu Envanterden çıkarılacaktır. Bu madde gereğince, iki Hükümetten birinin Envanterinden bir kalem çıkarıldığı takdirde, Ajans, diğer Hükümetin talebi üzerine, bu Hükümete haklarını müessir şekilde kullanabilmesi için, ilgili madde, teçhizat veya tesis hakkında Ajans'da mevcut bilgiyi verebilir.

Madde 8. — Türkiye ve Birleşik Devletler, İşbirliği Anlaşmasında yapılacak her hangi bir tadili ve anılan Anlaşmayı sona erdirmeye hususundaki her hangi bir ihbarı gecikmeden Ajans'a bildireceklerdir.

BÖLÜM - III

Envanterler ve tebliğat

Madde 9. — a) İşbirliği Anlaşmasına tâbi olan ve Türkiye'nin yargı yetkisi dâhilinde bulunan bütün maddeler, teçhizat ve tesisleri muhtevi bir ön liste, her iki Hükümet tarafından hazırlanacak ve işbu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde müştereken Ajans'a sunulacaktır. Ajans'ın bunu kabulü Türkiye'nin Envanterini teşkil edecek ve Ajans bunun üzerine bu maddeler, teçhizat ve tesislere emniyet kontrolünü uygulamaya başlayacaktır.

b) Bundan sonra, Türkiye ve Birleşik Devletler aşağıdaki hususları Ajans'a müştereken tebliğ edeceklerdir :

i) İşbirliği Anlaşması uyarınca, Birleşik Devletlerden Türkiye'ye her hangi bir madde, teçhizat ve tesis devrini;

ii) Madde 12. nci uyarınca Türkiye'nin Envanterine dâhil edilmiş olan her hangi bir özel bölünebilir maddenin Türkiye'den Birleşik Devletlere devrini; ve

iii) Yukarıda (i) ve (ii) de belirtilen devirlerin bir neticesi olarak 10 ncu maddenin (b) veya (e) fıkrasında belirtilen katagorinin şümulüne giren diğer her hangi madde, teçhizat ve tesisler.

c) Ajans, müşterek tebliğatı almasından itibaren 30 gün içinde her iki Hükümete, ya;

i) Tebliğatın şümulüne giren kalemlerin Ajansın cevap tarihinde ilgili envanterde yer aldığını; veya

ii) Ajansın bu gibi kalemlere emniyet kontrolü uygulamaya muktedir bulunmadığını bildirecektir; ancak, bu halde, Ajans Hükümetler bu emniyet kontrolünün tatbikini istedikleri takdirde, emniyet kontrolünü ileride ne zaman veya hangi şartlar altında uygulayabileceğini bildirebilir.

Madde 10. — Ajans, her bir Hükümete ait aşağıdaki şekilde üç kategoriye ayrılacak olan envanteri yapacak ve muhafaza edecektir;

a) Türkiye ile ilgili envanterin 1 nci Kategorisinde şunlar bulunacaktır: .

i) Türkiye'ye devredilen teçhizat ve tesisler;

ii) Türkiye'ye devredilen veya emniyet kontrolü belgesinin 25 veya 26 (d) fıkrasına uygun olarak bunların yerine ikâme edilen madde;

iii) 12 nci maddede belirtildiği şekilde Türkiye'de üretilen özel bölünebilir maddeler veya Emniyet Kontrolü Belgesinin 25 veya 26 (d) fıkrasına uygun olarak bunların yerine ikame edilen her hangi bir madde;

iv) Yukarıda (ii) ve (iii) de kayıtlı nükleer maddelerin dışında kalan ve yukarıda (i) (ii) veya (iii) fıkralarında sayılan maddeler teçhizat, veya tesislerin her hangi birinde işleme tâbi tu-

tulan veya kullanılan nükleer maddeler veya Emniyet Kontrolü Belgesinin 25 veya 26 (d) fıkrasına uygun olarak bunların yerine ikame edilen her hangi bir madde.

b) Türkiye ile ilgili Envanterin II. kategorisinde şunlar bulunacaktır :

i) Türkiye ile ilgili Envanterin I. Kategorisinde sayılan teçhizattan her hangi birini ihtiva eden her hangi bir tesis; ve

ii) Türkiye ile ilgili Envanterin I. Kategorisinde sayılan her hangi bir maddeyi ihtiva eden, kullanan, imal eden veya işleme tabi tutan her hangi bir teçhizat veya tesis.

c) Türkiye ile ilgili Envanterin III. Kategorisinde, normal olarak Türkiye ile ilgili Envanterin I. Kategorisinde yer alacak iken,

i) Emniyet Kontrolü Belgesinin 21, 22 veya 23. fıkralarındaki hükümlere göre emniyet kontrolünden muaf tutulduğu; veya

ii) Emniyet Kontrolü Belgesinin 24 veya 25. fıkralarına göre üzerlerindeki emniyet kontrolü durdurulduğu için bu Kategoride gösterilmeyen nükleer maddeler bulunacaktır.

d) Birleşik Devletler ile ilgili Envanterin I. Kategorisinde şunlar bulunacaktır :

i) Türkiye'den devri 9. Maddenin (b) fıkrasının (ii) bendine göre Ajansa bildirilmiş bulunan özel bölünebilir madde veya Emniyet Kontrolü Belgesinin 25 veya 26 (d) fıkraları uyarınca bunun yerine ikame edilen madde; veya

ii) 12. maddede belirtildiği şekilde, Birleşik Devletlerde elde edilen özel bölünebilir madde veya Emniyet Kontrolü Belgesinin 25 veya 26 (d) fıkrasına uygun olarak bunun yerine ikame edilen her hangi bir madde.

e) Birleşik Devletler ile ilgili Envanterin I. Kategorisinde yer alan her hangi bir maddeyi ihtiva eden, kullanan, imal eden veya işleme tabi tutan her hangi bir teçhizat veya tesis, Birleşik Devletler ile ilgili Envanterin II. Kategorisinde bulunacaktır.

f) Birleşik Devletler ile ilgili Envanterin III. Kategorisinde, normal olarak Birleşik Devletler ile ilgili Envanterin I. Kategorisinde yer alacak iken,

i) Emniyet Kontrolü Belgesinin 21, 22 veya 23. fıkraların hükümlerine göre, emniyet kontrolünden muaf tutuldukları, veya

ii) Emniyet Kontrolü Belgesinin 24 veya 25. fıkraları hükümlerine göre, bunlar üzerindeki emniyet kontrolü durdurulduğu için bu Kategoride yer almayan maddeler bulunacaktır.

Ajans, her iki Hükümete her 12 ayda bir ve ayrıca en az iki hafta önceden hükümetlerden her hangi biri tarafından Ajans'a yapılacak talepte belirtilecek sair zamanlarda da Envanterlerin kopyalarını gönderecektir.

Madde 11. — 9. Maddenin (b) fıkrasının (i) bendinde söz konusu tebliğat, normal olarak her iki hükümet tarafından, madde, teçhizat veya tesisin Türkiye'ye varışından itibaren en çok iki hafta içinde Ajans'a gönderilecektir. Bir metrik tonu aşmayan kaynak madde sevkiyatı ise, iki haftalık ihbar süresi gereğine tabi olmayacak fakat üç ayı geçmiyen aralarla Ajans'a bildirilecektir. 9. Maddede zikredilen bilumum tebliğat, ilgisi nisbetinde, maddenin nükleer ve kimyevî terkiibini, fizikî şeklini, miktarını ve veya ilgilendirdiği teçhizat veya tesisin tipini ve kapasitesini, sevk tarihini, alınış tarihini, gönderenin ve almanın kimliklerini ve diğer lüzumlu bilgileri ihtiva edecektir. İki hükümet, ayrıca, büyük miktarlardaki nükleer maddelerin veya büyük teçhizat veya tesislerin devrinde, Ajans'a mümkün olduğu kadar erken ihbarda bulunmayı taahhüt ederler.

Madde 12. — Her hükümet, Emniyet Kontrolü Belgesine uygun olarak tanzim edeceği raporlar vasıtasıyla, raporun kapsadığı müddet içinde, 10 neu maddenin (a) fıkrası, 10 neu maddenin (b) fıkrasının (i) bendi veya 10 neu maddenin (d) fıkrasında zikredilen maddeler, teçhizat veya tesislerin içinde veya bunların kullanılmasiyle ürettiği her hangi bir özel bölünebilir maddeyi ajansa bildirecektir. Tebliğatın ajans tarafından alınması üzerine, bu şekilde üretilen madde, listeye girebilecek mahiyette görülmesi şartıyla, envanterin I neu kategorisine kaydedilecek ve bu sebeple, üretildiği andan itibaren ajans tarafından emniyet kontrolüne tabi tutulacaktır. Ajans,

bu nevi maddelerin miktarları ile ilgili hesapları tahkik edebilir. Envanterde icabeden düzeltmeler tarafların mutabakatı ile yapılacaktır. Taraflar nihai anlaşmaya varmaya kadar ajansın hesapları geçerli olacaktır.

Madde 13. — Türkiye, emniyet kontrolü belgesinin ilgili hükümlerine uygun olarak tanzim edeceği raporlar vasıtasıyla 10 ncu maddenin (a) fıkrasının (iv) bendi gereğince envanterinin I nci kategorisinde bulunması icabeden her hangi bir nükleer maddeyi ajansa bildirecektir. Tebliğatın ajans tarafından alınması üzerine, bu şekilde muamele gören veya kullanılan her malzeme listeye girebilecek mahiyette görülmesi kaydıyla, envanterin I nci kategorisinde yer alacak ve bu sebeple, işlem gördüğü veya kullanıldığı tarihten itibaren ajans tarafından emniyet kontrolüne tabi tutulacaktır.

Madde 14. — İki hükümet, Türkiye'nin envanterinde yazılı, madde, teçhizat veya tesislerden her hangi birinin Birleşik Devletlere devrini müştereken ajansa tebliğ edeceklerdir. Bunların Birleşik Devletler tarafından alınmasından sonra :

a) 9 ncu maddenin (b) fıkrasının (ii) bendinde belirtilen maddeler Türkiye'nin envanterinden Birleşik Devletlerin envanterinin I nci kategorisine geçirilecektir.

b) Diğer maddeler, teçhizat veya tesisler envanterden çıkarılacaktır.

Madde 15. — İki hükümet, envanterin I nci kategorisine dâhil maddeler, teçhizat veya tesislerin, iki Hükümetten birinin yargı yetkisi dışında bir alıcıya devrini müştereken ajansa tebliğ edeceklerdir. Bu nevi maddeler, teçhizat veya tesisler aşağıdaki şartlarla devredilebilirler ve bunu mütaakıp envanterden çıkarılırlar:

a) Bu nevi maddeler, teçhizat veya tesislerin emniyet kontrolüne tabi tutulabilmesi için ajans tarafından tertibat alınmış olması; veya

b) Maddeler, teçhizat veya tesislerin ajansından başka, fakat ajansın emniyet kontrolü ile bağdaşan ve ajans tarafından kabul edilen bir emniyet kontrolüne tabi olmaları.

Madde 16. — Hükümetlerden her hangi biri, envanterinin I nci kategorisinde yer alan, madde veya teçhizatı, kendi yargı yetkisi dâhilinde bulunan ve ajansın o hükümetin envanterinde yer almasını daha önce kabul etmemiş olduğu bir tesise devretmek istediği takdirde, böyle bir devir yapılmadan önce, ajansa 9 ncu maddenin (b) fıkrasının (iii) bendi gereğince tebliğatta bulunacaktır. Hükümet, ancak ajans bu tebliğatı kabul ettikten sonra söz konusu tesise bu devri yapabilir.

Madde 17. — 14, 15 ve 16 nci maddelerde öngörülen tebliğat, madde, teçhizat veya tesisin devredilmesinden en az iki hafta önce ajansa gönderilecektir. Bu tebliğatın muhtevası, ilgisi ölçüsünde 11 nci maddenin gereklerine uygun olacaktır.

Madde 18. — Ajans, emniyet kontrolü belgesinin 21, 22 veya 23 ncu fıkralarında kayıtlı şartlar dâhilinde nükleer maddeleri kontrolden muaf tutacak ve belgenin 24 ve 25 nci fıkralarında kayıtlı şartlar dâhilinde nükleer maddeler üzerindeki kontrolü durduracaktır.

Madde 19. — Ajans, yukarıdaki 14 ncu maddenin (b) fıkrasında ve 14 ncu maddede öngörüldüğü şekilde bir envanterden çıkarılan maddelerle ilgili olarak, işbu Anlaşma tahtındaki emniyet kontrolünü sona erdirecektir. Yukarıdaki cümlenin kapsamı dışında kalan nükleer maddeler, envanterden çıkarılacak ve ajansın bunlar üzerindeki emniyet kontrolü emniyet kontrolü belgesinin 26 nci fıkrasında öngörüldüğü şekilde sona erdirilecektir.

Madde 20. — Her iki Hükümet ve Ajans, 18 ve 19 ncu maddelere kapsanmayan kalemlerin emniyet kontrolünden muaf tutulması, bunlar üzerindeki emniyet kontrolünün durdurulması veya sona erdirilmesinin şartları üzerinde anlaşacaklardır.

BÖLÜM — IV.

Emniyet kontrolu usulleri

Madde 21. — Ajans, emniyet kontrolunu uygularken, emniyet kontrolu belgesinin 9 ilâ 14 neü fıkralarında öngörülen prensiplere uyacaktır.

Madde 22. — Ajans tarafından, envanterlerde yer alan kalemlere uygulanacak emniyet kontrolu usulleri, emniyet kontrolu belgesinde tasrih edilen usullerdir. Ajans, emniyet kontrolu usullerinin uygulanması için Hükümetlerin her biri ile, şartları üzerinde müştereken mutabık kalınacak tâli tertipleri alacaktır; bunlar, nükleer olmayan maddeler ve teçhizata emniyet kontrolu uygulanması için lüzumlu her hangi bir tertibi de ihtiva edecektir. Ajans, emniyet kontrolu belgesinin 41 nei fıkrasında zikredilen bilgiyi talebetmek ve emniyet kontrolu belgesinin 51 ve 52 nei fıkralarında belirtilen teftişleri yapmak hakkını haiz olacaktır.

Madde 23. — Meclis, işbu anlaşmanın hükümlerine her hangi bir riayetsizlik vâkı olduğuna karar verirse, bu durumun derhal düzeltilmesi için ilgili Hükümete çağırıda bulunacak ve uygun gördüğü raporları verecektir. Hükümet, mâkûl bir süre içinde bu durumu tam mânasiyle düzeltici işlemleri yapmadığı takdirde :

a) Meclis, Ajansın işbu anlaşmada öngörülen emniyet kontrolunu tesirli bir şekilde uygulayamayacağına karar verdiği sürece, ajans, 4 neü maddedeki emniyet kontrolunu uygulama mükellefiyetinden berî kılınacaktır, ve

b) Meclis, statünün XII nei (C) maddesinde öngörülen her hangi bir tedbiri alabilir.

Ajans, bu madde gereğince Meclis tarafından her hangi bir karar alındığı takdirde, bunu vakit geçirmeksizin her iki Hükümete bildirecektir.

BÖLÜM - V

Ajans Müfettişleri

Madde 24. — İşbu Anlaşma gereğince görev yapan Ajans Müfettişleri, Müfettişler Belgesinin 1 ilâ 7 ve 9, 10, 12 ve 14. fıkralarının hükümlerine tabi olacaklardır. Ancak, Müfettişler Belgesinin 4. fıkrası, Ajansın her zaman girmeye yetkili olduğu her hangi bir tesis veya nükleer madde için uygulanmayacaktır. Emniyet Kontrolu Belgesinin 50. fıkrasının Birleşik Devletler ve Türkiye'de uygulanması ile ilgili cari usuller üzerinde, tesis veya madde Envanterde yer almadan evvel Ajans ve ilgili Hükümet arasında mutabakata varılacaktır.

Madde 25. — Türkiye, işbu Anlaşma gereğince görev yapan Ajans müfettişlerine ve onlar tarafından kullanılan her hangi bir Ajans malına Ajansın Ayrıcalık ve Muafiyetleri Hakkındaki Anlaşmanın ilgili hükümlerini uygulayacaktır.

Madde 26. — Birleşik Devletlerde işbu Anlaşma gereğince görev yapan Ajans müfettişlerine ve onlar tarafından kullanılan Ajans mallarına, Birleşik Devletlerin Milletlerarası Teşekküller Muafiyetler Kanunu hükümleri uygulanacaktır.

BÖLÜM - VI

Malî İşler

Madde 27. — İşbu Anlaşmanın uygulanmasıyla ilgili olarak, Ajans, Ajans müfettişleri veya diğer resmî memurları tarafından yapılan veya bunların yazılı talebi veya talimatı üzerine taahhüdedilen bütün masraflar Ajans tarafından karşılanacak ve Müfettişler Belgesinin 6. fıkrasına göre temin edilen teçhizat, ikamet veya nakliye masraflarının karşılanması ne Türkiye'den ne de Birleşik Devletlerden istenecektir.

Madde 28. — a) Türkiye, kendi yargı yetkisi dâhilinde olan bir nükleer tesiste vukubulabilecek nükleer kazalarda, Ajans ve işbu Anlaşma çerçevesinde görevlerini ifa eden Ajans Müfettişlerinin, sigorta ve sair malî tedbirler de dâhil olmak üzere üçüncü şahıslar bakımından sorumluluğa karşı, kendi vatandaşları ile aynı şekilde korunmalarını sağlayacaktır.

b) Ajans ve personeli, Birleşik Devletlerde işbu Anlaşma gereğince görevlerini yaparken, Birleşik Devletlerde vukua gelebilecek nükleer kazalar bakımından, Price - Anderson Kanunundaki, sigorta ve sair tazminat da dâhil olmak üzere, üçüncü şahıslar bakımından doğacak sorumluluğa karşı Price - Anderson Kanununda derpiş edilen her türlü korunmadan Birleşik Devletler vatandaşları ölçüsünde istifade ettirilecektir.

BÖLÜM - VII

Anlaşmazlıkların Çözümü

Madde 29. — İşbu Anlaşmanın tefsirinden veya uygulanmasından doğan ve müzakere ile veya ilgili Tarafların mutabık kaldıkları başka bir şekilde halledilemiyen her hangi bir anlaşmazlık Taraflardan birinin isteği ile aşağıdaki şekilde kurulan hakem heyetine sunulacaktır:

a) Eğer anlaşmazlık, Anlaşmanın Taraflarından sadece ikisini ilgilendirmekte ise ve her üç Taraf da bu anlaşmazlığın üçüncü Tarafı ilgilendirmediğini kabul ederlerse ilgili iki taraftan her biri bir hakem tâyin edecek ve böylece tâyin edilecek iki hakem, Başkan olacak bir üçüncüyü seçeceklerdir. Tahkim talebinden itibaren 30 gün içinde Taraflardan her hangi biri bir hakem tâyin etmemiş ise, anlaşmazlıkla ilgili Taraflardan her hangi biri Milletlerarası Adalet Divanı Başkanından bir hakem tâyin etmesini isteyebilir. Aynı usul, ikinci hakemin tâyin edilmesinden itibaren 30 gün içinde üçüncü hakem seçilmediği takdirde de uygulanacaktır; veya

b) Eğer anlaşmazlık, işbu Anlaşma Taraflarının üçünü ilgilendiriyorsa, her bir Taraf bir hakem tâyin edecek ve böylece tâyin edilecek üç hakem oybirliği ile, Başkan olacak dördüncü hakemi tâyin edecekler ve bir de beşinci hakem seçeceklerdir. Tahkim talebinden itibaren 30 gün içinde Taraflar hakem tâyin etmemişlerse, Taraflardan her hangi biri Milletlerarası Adalet Divanı Başkanından gerekli sayıda hakem tâyin etmesini isteyebilir. Aynı usul, ilk üç hakemden üçüncüsünün tâyin edilmesinden itibaren 30 gün içinde Başkanın veya beşinci hakemin seçilmemesi halinde de uygulanacaktır.

Hakem heyeti üyelerinin çoğunluğu nisabı teşkil edecek ve bütün kararlar çoğunlukla alınacaktır. Tahkim usulü heyet tarafından tesbit edilecektir. Hakem Heyetinin bütün kararları kendi teşekkülüne, usullerine, yargı yetkisine ve hakemlikle ilgili masrafların Taraflar arasında taksimine mütaallik olanlar da dâhil olmak üzere bütün Taraflar için bağlayıcı olacaktır. Hakemlik ücretleri Milletlerarası Adalet Divanının ad hoc yargıçlarının ücretleriyle aynı esasa göre tesbit edilecektir.

Madde 30. — İşbu Anlaşmanın uygulanması ile ilgili olarak Meclisin aldığı kararlar, sadece bölüm VI ile ilgili olanlar hariç, bu kararlarda öngörüldüğü takdirde, her hangi bir anlaşmazlığın nihai çözümüne değin Taraflarca derhal yürürlüğe konulacaktır.

BÖLÜM - VIII

Tadil, değişiklikler, yürürlüğe giriş ve süre

Madde 31. — Taraflar, içlerinden her hangi birinin isteği üzerine işbu Anlaşmanın tadili hususunda istişare edeceklerdir. Eğer Meclis, Emniyet Kontrolü Belgesini veya emniyet kont-

rolu sisteminin şumulünü değiştirirse, Hükümetler bu değişikliklerin birini veya tamamını nazarı itibara almak istedikleri takdirde Anlaşma tadil edilecektir. Eğer Meclis, Müfettişler Belgesini değiştirirse, Hükümetler, bu değişikliklerin birini veya tamamını nazarı itibara almak istedikleri takdirde Anlaşma tadil edilecektir.

Madde 32. — a) İşbu Anlaşma Genel Müdürü veya temsilcisi ile her bir Hükümetin yetkili temsilcileri tarafından imzalanacaktır.

b) İşbu Anlaşma, Ajansın iki Hükümetten, Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için lüzumlu bütün kanuni ve Anayasa gereklerini yerine getirdiklerine dair yazılı tebliğatı alacağı tarihte yürürlüğe girecektir.

Madde 33. — İşbu Anlaşma, Taraflardan birinin, diğerlerine altı aylık bir ihbarda bulunması üzerine veya mutabık kalınan başka bir şekilde daha önce sona erdirilmedikçe, İşbirliği Anlaşması ve bunun zaman zaman yapılan uzatmaları süresince yürürlükte kalacaktır. Anlaşma Taraflarca mutabık kalmacağı veçhile, daha sonraki devreler için uzatılabilir ve Taraflardan birinin diğer Taraflara altı aylık bir ihbarda bulunmasıyla veya mutabık kalınabilecek başka bir şekilde sona erdirilebilir. Bununla beraber, işbu Anlaşma, 10. maddenin (a) fıkrasının (iii) bendinde veya 10. neu maddenin (d) fıkrasında atıfta bulunulan her hangi bir nükleer madde bakımından, Ajans'ın her iki Hükümete de 19. neu madde gereğince bu nevi madde üzerindeki emniyet kontrolünü sona erdirdiğini tebliğ etmesine kadar yürürlükte kalacaktır.

Viyanada İngilizce lisanında, işbu 1968 yılı Eylül ayının 30 neu günü üç nüsha olarak yapılmıştır.

Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Adına :
Sigvard Eklund

Türkiye Hükümeti Adına :
Hasan İstinyeli

Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Adına :
Henry D. Smyth

Ankara, 4 Haziran 1968

Ekselâns,

Atom Enerjisinin sulhçu gayelerle kullanılması amacıyla Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan İşbirliği Anlaşmasında sözü geçen emniyet kontrolü mesuliyetlerinin uygulanmasının Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansından talebedilmesine esas teşkil edecek üçlü anlaşma hususunda hükümetlerimiz arasında cereyan eden görüşmelere atıfta bulunmakla şeref kazanırım.

Bahse konu emniyet kontrolünün devrine dair hususlar, İşbirliği Anlaşmasının tadiline mütedair 11 Mayıs 1966 tarihinde imzalanan Anlaşmanın VI. maddesinde yer almaktadır. Bu madde gereğince hükümetlerimiz, işbu anlaşma gereğince emniyet kontrolüne tabi madde ve tesislere emniyet kontrolünün uygulanmasının MAEA'dan âcilen talebedilmesi hususunda bir mutabakata varmışlardır.

Üzerinde görüşmeler yapılmış bulunan üçlü anlaşma sadece bu mükellefiyetin uygulanmasına mâtuf bulunmakta ve aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nin MAEA ile birlikte diğer memleketlerle akdettikleri üçlü anlaşmalara benzemektedir.

Ekselâns

Ihsan Sabri Çağlayangil
Dışişleri Bakanı
Ankara

İşbu anlaşmalar ve halen T. C. Hükümeti ile üzerinde mutabakata varılmış olan Anlaşma, işbirliğine mütedair ikili anlaşmada yer alan hususlarda MAEA emniyet kontrolunun uygulanmasını temine mâtufl bulunmaktadır. Bu uygulama şekli, İşbirliği Anlaşması mucibince Amerika Birleşik Devletlerinin ikili emniyet kontrolü çerçevesinde uygulayacağı emniyet kontrolundan daha geniş bir kapsamı haiz değildir.

Üçlü Anlaşma gereğince, MAEA emniyet kontrolü, üçlü anlaşmanın öngördüğü envantere yer alan, İşbirliği Anlaşmasına tabi madde cihaz veya tesislere uygulanacaktır. İşbirliği Anlaşması çerçevesinde devredilen kalemlerin envantere yer alması için hükümetlerimiz tarafından birlikte MAEA'na bildirilmeleri gerekmektedir. Bu suretle devredilen kalemlerin, hükümetlerin tek taraflı tasarrufları neticesinde envantere dâhli mümkün olamamaktadır. İşbirliği Anlaşması gereğince devredilecek ve MAEA'na bildirilmeleri ve emniyet kontroluna tabi tutulmaları gerektiği mütalâasında olduğumuz kalemler konusunda takibettiğimiz usul de, bu kalemler Amerika Birleşik Devletlerinden sevk edilmeden önce, bunların İşbirliği Anlaşmasına tabi oldukları hususunda diğer hükümetin muvafakatinin alınmasını öngörmektedir. Bu usul, maddenin envantere yer alıp almayacağı hususunda her iki hükümetin MAEA'na birlikte yapacakları bildiri konusunda ileride vâkı olabilecek anlaşmazlıkları önlemektedir.

Envanter, aynı zamanda, devri yapılmıyan ve fakat ajansa müştereken bildirilen maddeleri de ihtiva etmektedir. Bunlar (1) emniyet kontroluna tabi malzeme, cihaz ve tesisler içinde veya bunların kullanılmasından meydana gelen özel bölünebilir maddeler; (2) emniyet kontroluna tabi madde, cihaz veya tesislerde işlenen veya kullanılan nükleer maddeler. (İşbirliği Anlaşması dâhilinde devredildikleri için veya emniyet kontroluna bağlı madde, cihaz veya tesislerde veya bunların kullanılmasıyla istihsal edilmeleri sebebiyle, esasen emniyet kontroluna bağlı olanlar, yukarıda (1) de belirtilenler gibi.) (3) Emniyet kontroluna tabi cihazı ihtiva eden her hangi bir tesis. (4) Emniyet kontroluna tabi maddeyi ihtiva ettikleri, kullandıkları, işledikleri veya imal ettikleri müddetçe her cihaz veya tesis. Yukarıda son iki kategoride de görüldüğü üzere cihaz ve tesisler, içerlerinde emniyet kontroluna bağlı cihaz veya madde bulunduğu müddetçe emniyet kontroluna tabidirler.

Yukarıda 1 nci maddede belirtilen husus izaha lüzum göstermemektedir. 2 nci madde ile ilgili olarak Türkiye'de imal edilen veya diğer bir memleketten temin edilen nükleer yakıtın İşbirliği Anlaşması tahtında sağlanan bir Amerika Birleşik Devletleri reaktöründe kullanılabilmesi misal verilebilir. Böyle bir yakıt ve içinde istihsal olunan madde emniyet kontroluna tabi olacak ve envantere belirtilecektir. 3 ncu madde ile ilgili olarak Türkiye'de imal edilen veya üçüncü bir memleketten temin olunan reaktörün «tazyikli kazan» veya diğer bir aksamının İşbirliği Anlaşması tahtında Amerika Birleşik Devletlerinden sağlanmış olması misal verilebilir. 4 ncu madde ile ilgili olarak Türkiye'de imal edilen veya üçüncü bir memleketten temin olunan reaktörün yakıtının Amerika Birleşik Devletlerinden temini misal gösterilebilir. Şu hususa işaret etmek isterim ki, bütün bu durumlarda, Amerika Birleşik Devletleri ikili emniyet kontrolunda da vaziyet aynı olacağı cihetle, ajans emniyet kontrolü kontrol uygulama sahasını tevsi etmeyecektir.

Görüşmeler sırasında, emniyet kontrolunun, Amerika Birleşik Devletlerinden temin edilen geiger sayaçları gibi küçük kalemler de dâhil olmak üzere bütün kalemlere teşmil edileceği, neticede Türkiye'deki bütün atom enerjisi faaliyetlerinin Ajans Emniyet kontroluna bağlanacağı yolunda, bilhassa endişe izhar edilmişti. MAEA na sunulmak üzere teklif ettiğimiz 30 Haziran 1967 tarihli ilk envantere de belirtildiği üzere (bir sureti eklidir), Amerika Birleşik Devletlerinden satın alınan her malzemeye emniyet kontrolünün uygulanması amacını gütmüyoruz. Ajans emniyet kontrolü sisteminin ve bizim üzerinde durduğumuz husus, daha ziyade atom silâhları için, bu silâhların araştırma ve geliştirilmesinde veya diğer askerî amaçlarla kullanılabilecek reaktör gibi temel nükleer tesisler, bunların aksamaları ve diğer cihaz ve aletlerdir. Biz bu kalemleri ilk envanter için teklif ettik ve birlikte Ajansa müştereken sunacağımız envantere de bunların bulunmasını teklif edeceğiz.

Görüşmeler sırasında açıklanması istenilen ikinci bir husus da üçlü Anlaşmanın dibacesinin 4 nci paragrafında mezkûr «başka bir şekilde elde edilen ve İşbirliği Anlaşması uyarınca emniyet kontrolüne tabi bulunan» ibaresinden kastedilen mâna idi. Bu ifade şu maksatla Anlaşmaya dâhil edilmiştir: «Amerika Birleşik Devletleri tarafından İşbirliği Anlaşması tahtında verilen veya bunların kullanılması sonucunda imal edilen madde» olmaları kalemelerin de emniyet kontrolüne tabi olması imkân dâhilindedir. Amerika Birleşik Devletleri ile İkili İşbirliği Anlaşması tahtında malzeme alan memleketlerin bu nevi malzemeleri üçüncü memleketlere devredilecekleri uzun zamandan beri kabul edilmektedir. (Meselâ; yakıt elementlerinin yeniden imali için diğer memleketlere gönderilmesi). Bu imkânın mevcudiyeti sebebiyle, Amerika Birleşik Devletleri İkili Anlaşmalarına bu nevi devirlere müsaade etmek üzere «eğer böyle bir devir Amerika Birleşik Devletleri ile diğer memleket arasında akdedilen İşbirliği Anlaşması gayelerine uygun ise» şeklinde bir hüküm dâhil etmiştir. (Amerika Birleşik Devletleri kanunlarına göre bu nevi devirlerin Amerika Birleşik Devletlerinin tasvibinden geçmesi şarttır.) Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye arasında 10 Haziran 1955 tarihinde imzalanan İkili İşbirliği Anlaşmasının VII nci maddesi bu şartı ihtiva etmektedir. Bu itibarla, işbu hüküm gereğince bir kalem üçüncü bir memleketten Türkiye'ye transfer edilebilmekte ve bu suretle «başka bir şekilde» emniyet kontrolüne tabi olmaktadır. Bir maddenin «başka bir şekilde» emniyet kontrolüne tabi tutulmasının diğer bir yolu da, meselâ; Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinde temin edilen maddeyi Türk yapısı bir tesiste kullanması veya işlemesidir. Bu durumda, Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanan emniyet kontrolüne bağlı madde, tesiste bulunduğu müddetçe - zira ikisini ayırmak mümkün değildir - tesis «başka bir şekilde» emniyet kontrolüne tabi olacaktır. Benzer bir hal: Eğer Türkiye Amerika Birleşik Devletleri dışında bir kaynaktan temin ettiği nükleer yakıtı kontrole bağlı Amerika Birleşik Devletleri reaktör veya kritik tesisinde kullanırsa bu yakıt da «başka bir şekilde» emniyet kontrolüne tabi olacaktır.

Bu Nota ve Ekselânslarımızın cevabı iki Hükümetimiz ve Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı arasında akdedilecek üçlü bir anlaşmanın ayrılmaz bir eüzünü teşkil edecektir.

Bu vesileyle, Ekselânslarınızdan en derin hürmetlerimin teyidinin kabulünü rica ederim.

PARKER T. HART
A. B. D. Büyükelçisi

Ankara, 4 Haziran 1968

Ekselâns,

Metni aşağıda yazılı olan 4 Haziran 1968 tarihli ve 1947 sayılı Notanızı almakla şeref kazanırım:

«Atom enerjisinin sulu gayelerle kullanılması amacıyla Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan İşbirliği Anlaşmasında sözü geçen emniyet kontrolü mesuliyetlerinin uygulanmasının Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansından talebedilmesine esas teşkil edecek Üçlü Anlaşma hususunda hükümetlerimiz arasında cereyan eden görüşmelere atıfta bulunmakla şeref kazanırım.

«Bahse konu emniyet kontrolünün devrine dair hususlar, İşbirliği Anlaşmasının tadiline müte-dair 11 Mayıs 1966 tarihinde imzalanan Anlaşmanın VI nci maddesinde yer almaktadır. Bu madde gereğince hükümetlerimiz, işbu Anlaşma gereğince emniyet kontrolüne tabi madde ve tesislere emniyet kontrolünün uygulanmasının MAEA'dan âcilen talebedilmesi hususunda bir mutabakata varmışlardır.

«Üzerinde görüşmeler yapılmış bulunan üçlü Anlaşma sadece bu mükellefiyetin uygulanmasına mâtuf bulunmakta ve aynı zamanda Amerika Birleşik Devletlerinin MAEA ile birlikte diğer memleketlerle akdettiği Üçlü Anlaşmalara benzetilmektedir.

Ekselâns

Parker T. Hart

Amerika Birleşik Devletleri

Büyükelçisi

Ankara

«İşbu anlaşmalar ve halen T. C. Hükümeti ile üzerinde mutabakata varılmış olan Anlaşma, işbirliğine mütedair ikili anlaşmada yer alan hususlarda MAEA emniyet kontrolünün uygulanmasını temine mâtuf bulunmaktadır. Bu uygulama şekli, İşbirliği Anlaşması mucibince Amerika Birleşik Devletlerinin ikili emniyet kontrolü çerçevesinde uygulanacağı emniyet kontrolünden daha geniş bir kapsamı haiz değildir.

«Üçlü Anlaşma gereğince, MAEA emniyet kontrolü, Üçlü Anlaşmanın öngördüğü envanterde yer alan, İşbirliği Anlaşmasına tabi madde cihaz veya tesislere uygulanacaktır. İşbirliği Anlaşması çerçevesinde devredilen kalemlerin envanterde yer alması için hükümetlerimiz tarafından birlikte MAEA'na bildirilmeleri gerekmektedir. Bu suretle devredilen kalemlerin, hükümetlerin tek taraflı tasarrufları neticesinde envantere dahil mümkün olamamaktadır. İşbirliği Anlaşması gereğince devredilecek ve MAEA'ya bildirilmeleri ve emniyet kontrolüne tabi tutulmaları gerektiği mütalâasında olduğumuz kalemler konusunda takibettiğimiz usul de, bu kalemler Amerika Birleşik Devletlerinden sevk edilmeden önce, bunların İşbirliği Anlaşmasına tabi oldukları hususunda diğer Hükümetin muvafakatinin alınmasını öngörmektedir. Bu usul, maddenin envanterde yer alıp almayacağı hususunda her iki Hükümetin MAEA'na birlikte yapacakları bildiri konusunda ileride vâkı olabilecek anlaşmazlıkları önlemektedir.

«Envanter, aynı zamanda, devri yapılmıyan ve fakat Ajansa müştereken bildirilen maddeleri de ihtiva etmektedir. Bunlar (1) Emniyet kontrolüne tabi malzeme, cihaz ve tesisler içinde veya bunların kullanılmasından meydana gelen özel bölünebilir maddeler; (2) Emniyet kontrolüne tabi madde, cihaz veya tesislerde işlenen veya kullanılan nükleer maddeler. (İşbirliği Anlaşması dâhilinde devredildikleri için veya emniyet kontrolüne bağlı madde, cihaz veya tesislerde veya bunların kullanılmasıyla istihsal edilmeleri sebebiyle, esasen emniyet kontrolüne bağlı olanlar, yukarıda (1) de belirtilenler gibi.) (3) Emniyet kontrolüne tabi cihazı ihtiva eden her hangi bir tesis. (4) Emniyet kontrolüne tabi maddeyi ihtiva ettikleri, kullandıkları, işledikleri veya imal ettikleri müddetçe her cihaz veya tesis. Yukarıda son iki kategoride de görüldüğü üzere cihaz ve tesisler, içerlerinde emniyet kontrolüne bağlı cihaz veya madde bulunduğu müddetçe emniyet kontrolüne tabidirler .

«Yukarıda (1) maddede belirtilen husus izaha lüzum göstermemektedir. (2) madde ile ilgili olarak Türkiye'de imal edilen veya diğer bir memlekette temin edilen nükleer yakıtın İşbirliği Anlaşması tahtında sağlanan bir Amerika Birleşik Devletleri reaktöründe kullanılabilmesi misal verilebilir. Böyle bir yakıt ve içinde istihsal olunan madde emniyet kontrolüne tabi olacak ve envanterde belirtilecektir. (3) madde ile ilgili olarak Türkiye'de imal edilen veya üçüncü bir memlekette temin olunan reaktörün «tazyikli kazan» veya diğer bir aksamının İşbirliği Anlaşması tahtında Amerika Birleşik Devletlerinden sağlanmış olması misal verilebilir. (4) madde ile ilgili olarak Türkiye'de imal edilen veya üçüncü bir memlekette temin olunan reaktörün yakıtının Amerika Birleşik Devletlerinden temini misal gösterilebilir. Şu hususa işaret etmek isterim ki, bütün bu durumlarda, Amerika Birleşik Devletleri ikili emniyet kontrolünde da vaziyet aynı olacaktır, Ajans emniyet kontrolü kontrol uygulama sahasını tevsi etmiyecektir.

«Görüşmeler sırasında, emniyet kontrolünün, Amerika Birleşik Devletlerinden temin edilen jeiger sayaçları gibi küçük kalemler de dâhil olmak üzere bütün kalemlere teşmil edileceği, neticede Türkiye'deki bütün atom enerjisi faaliyetlerinin Ajans emniyet kontrolüne bağlanacağı yolunda, bilhassa endişe izhar edilmişti. MAFA'na sunulmak üzere teklif ettiğimiz 30 Haziran 1967 tarihli ilk envanterde de belirtildiği üzere (bir sureti eklidir), Amerika Birleşik Devletlerinden satın alınan her malzemeye emniyet kontrolünün uygulanması amacını gütmüyoruz. Ajans emniyet kontrolü sisteminin ve bizim üzerinde durduğumuz husus, daha ziyade atom silâhları için, bu silâhların araştırma ve geliştirilmesinde veya diğer askeri amaçlarla kullanılacak reaktör gibi temel nükleer tesisler, bunların aksamaları ve diğer cihaz ve aletlerdir. Biz bu kalemleri ilk envanter için teklif ettik ve birlikte Ajansa müştereken sunacağımız envanterde de bunların bulunmasını teklif edeceğiz.

«Görüşmeler sırasında açıklanması istenilen ikinci bir husus da üçlü Anlaşmanın dibacesinin 4 nci paragrafında mezkûr «başka bir şekilde elde edilen ve İşbirliği Anlaşması uyarınca emniyet kontrolüne tabi bulunan» ibaresinden kastedilen mâna idi. Bu ifade şu maksatla Anlaşmaya dâhil edilmiştir : «Amerika Birleşik Devletleri tarafından İşbirliği Anlaşması tahtında verilen veya bunların kullanılması sonucunda imal edilen madde» olmayan kalemlerin de emniyet kontrolüne tabi olması imkân dâhilindedir. Amerika Birleşik Devletleri ile İkili İşbirliği Anlaşması tahtında malzeme alan memleketlerin bu nevi malzemeleri üçüncü memleketlere devredebilecekleri uzun zamandan beri kabul edilmektedir (meselâ; yakıt elementlerinin yeniden imali için diğer memleketlere gönderilmesi). Bu imkânın mevcudiyeti sebebiyle, Amerika Birleşik Devletleri İkili Anlaşmalarına bu nevi devirlere müsaade etmek üzere «eğer böyle bir devir Amerika Birleşik Devletleri ile diğer memleket arasında akdedilen İşbirliği Anlaşması gayelerine uygun ise» şeklinde bir hüküm dâhil edilmiştir. (Amerika Birleşik Devletleri kanunlarına göre bu nevi devirlerin Amerika Birleşik Devletlerinin tasvibinden geçmesi şarttır.) Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye arasında 10 Haziran 1955 tarihinde imzalanan İkili İşbirliği Anlaşmasının VII nci maddesi bu şartı ihtiva etmektedir. Bu itibarla, işbu hüküm gereğince bir kalem üçüncü bir memlekettten Türkiye'ye transfer edilebilmekte ve bu suretle «başka bir şekilde» emniyet kontrolüne tabi olmaktadır. Bir maddenin «başka bir şekilde» emniyet kontrolüne tabi tutulmasının diğer bir yolu da, meselâ; Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletlerinden temin edilen maddeyi Türk yapısı bir tesiste kullanması veya işlemesidir. Bu durumda, Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlanan emniyet kontrolüne bağlı madde, tesiste bulunduğu müddetçe - zira ikisini ayırmak mümkün değildir - tesis «başka bir şekilde» emniyet kontrolüne tabi olacaktır. Benzer bir hal: Eğer Türkiye Amerika Birleşik Devletleri dışında bir kaynaktan temin ettiği nükleer yakıtı kontrolü bağlı Amerika Birleşik Devletleri reaktör veya kritik tesisinde kullanırsa bu yakıt da «başka bir şekilde» emniyet kontrolüne tabi olacaktır.

«Bu Nota ve Ekselânslarımızın cevabı iki Hükümetimiz ve Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı arasında akdedilecek üçlü bir anlaşmanın ayrılmaz bir bölümünü teşkil edecektir.»

Ekselânslarına, Hükümetimin yukarıdaki hususlarda mutabık olduğunu bildirmek isterim.

Bu vesileyle Ekselânslarına en derin hürmetlerimi teyid ederim.

Ihsan Sabri Çağlayangil
Dışişleri Bakanı